

Бурхливе літо: зі сподіваннями на краще майбутнє

Зазвичай літо у сфері міжнародних відносин не відзначається якнайбільшою активністю. Але не тепер, коли одна недоімперія, нездатна поважати суверенітет інших країн і дотримуватись міжнародних законів, почала ненависницьку війну проти сусідньої держави, порушивши світовий порядок, спокій і впевненість на всій планеті.

На третій рік широкомасштабної агресії росії проти України мало в яких країнах, принаймні у керівників держав, — залишилася ілюзія того, що ця війна їх не стосується і ні на що не впливає.

Тому шириться підтримка України, а на Глобальний саміт миру, ініційований Україною і проведений Швейцарією у курортному Бюргенштоку 15-16 червня, прибуло більш як половина складу Організації Об'єднаних націй: представники 101 країни. Можна було б сказати, що відбулося виїзне засідання ООН — якби ООН як організація була сповнена більшої рішучості відстоювати безпеку держав

і реформувати себе задля збільшення своїх спроможностей впливати на дотримання всіма країнами міжнародних правил.

Сьогодні доволі часто обговорюється питання, наскільки допомогло (якщо допомогло взагалі) проведення Глобального саміту миру для досягнення справедливого миру в Україні. Зрозуміло, що навіть однасторонність у підписанні комюніке не стала б актом прямої дії і не змусила б росію забрати свої війська з нашої території. Але дивлячись на відеореяд із Швейцарії, слухаючи виступи лідерів країн, серед яких і дуже віддалені географічно країни, реально розумієш, що саміт допоміг їм і усім нам зробити крок до повернення світового порядку, заснованого на міжнародному праві і повазі до суверенітету держав, без чого у світі утвердиться хаос і нахабне бандитське право. Найкраще продемонстрував таке «майбутнє» очільник держави-агресора, озвучивши умови, за яких росія готова «перестати стріляти»: капітуляція України. Навіть той, хто хотів

бачити путіна поряд з собою на саміті, не міг не оцінити ступінь його неадекватності.

«Мир не може бути результатом української капітуляції», — заявив прем'єр-міністр Греції Кіріакос Міцотакіс на засіданні саміту, висловлюючи думку багатьох своїх колег.

«На саміті з'явилося спільне бачення справедливого миру в Україні», — зазначила Віола Амхерд, президентка країни, що приймала саміт.

«На шляху до миру Україна не піде на жодні компроміси щодо своїх незалежності, суверенітету та територіальної цілісності», — відповів на будь-які сумніви Володимир Зеленський. А тому йшлися на саміті про допомогу Україні.

Глобальний саміт миру — одна з найяскравіших подій року. Але загалом вражає кількість надзвичайно важливих міжнародних подій, які відбувалися у червні. Цього місяця Володимир Зеленський і Джо Байден зустрічалися аж двічі: на відзначенні 80-ї річниці висадки союзників в Нормандії та в Італії на засіданні G7, де зі США, а також Япо-

нією були підписані безпекові угоди. А від «великої сімки» до кінця року очікується 50 млрд доларів за рахунок прибутку від заморожених російських активів для України.

Цього місяця Єврокомісія підтримала початок переговорів щодо вступу до ЄС. Навіть Угорщина (тимчасово?) припинила ставити палиці в колеса, і тепер Україна та Молдова мають офіційно почати переговори про вступ до ЄС 25 червня.

У червні ж відбувалися вибори до Європарламенту. І хоч праві популісти одержали більше голосів, ніж на попередніх виборах, Європарламент зберіг свою демократичну та проукраїнську більшість. У Берліні відбувалася Конференція з відновлення України, де головною темою була енергетика. А міністри оборони країн НАТО погодили довгостроковий план з допомоги Україні.

Теплі та активні вітри подули на Україну. Хочеться, щоб їхньої потужності вистачило вимести всю нечисть з нашої землі.

Ларуса ОСТРОЛУЦЬКА

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ

Штучний інтелект: тренди, перспективи, ризики

Штучний інтелект сам собою не може нашкодити людині. Головне, щоб ІІІ став інструментом, який допомагає, а не замінює інтелектуальну працю.

На словах — засуджуємо, на ділі — співпрацюємо?

У 2022-2023 роках у базу Scopus було додано 77 журналів, афілійованих з російською федерацією. І лише два російських журнали були виключені з неї.

Карпати «поліснють» іще більше?

ДП «Ліси України» вже не вперше виставляють тендери недоцільні або з завищеною ціною. Державні кошти мають іти насамперед на ЗСУ.

Карпатська гусянка та болгарський йогурт

Гуцули давно знали про позитивну дію гусянки на здоров'я — і тому вважали, що її секрет вигадали мольфари.

Війна. Вистояти і перемогти

Продовжуємо хроніку українського спротиву

8 травня. «Вітання» ракетами від росії з Днем пам'яті

У День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні росія випустила понад 50 ракет і більш як 20 «шахедів» по Україні. Зокрема, атаковані об'єкти генерації та передавання електроенергії у шести областях: Полтавській, Кіровоградській, Запорізькій, Львівській, Івано-Франківській та Вінницькій.

Потрібна розподілена генерація. росіяни обстріляли три ТЕС ДТЕК. Серйозно пошкоджено обладнання. З початку повномасштабного вторгнення теплоелектростанції ДТЕК були обстріляні близько 180 разів, більшість з них виведено з ладу. На думку фахівців з енергопостачання, Україні негайно потрібно розбудувати систему роздільної генерації — створювати мережу відносно невеликих електростанцій різного типу.

Хочеш спокутувати провину? Йди захищати Батьківщину. Верховна Рада підтримала у другому читанні законопроект, який передбачає добровільну мобілізацію окремих категорій ув'язнених. Долав ЗСУ не зможуть вступити в'язні, що вчинили умисні злочини, гвалтвники й педофіли, корупціонери, ті, хто вчинив злочини проти основ національної безпеки України, а також особи, котрі займали особливо відповідальне становище — зокрема, депутати й міністри. Не дозволять служити у ЗСУ також особам, засудженим за незаконне виробництво, придбання, розповсюдження або зберігання наркотиків.

9 травня. День Європи

В Україні відзначають День Європи, запроваджений указом Президента Володимира Зеленського № 266/2023 від 8 травня 2023 року. У цей день до Києва приїхала з візитом президентка Європарламенту Роберта Меццола. Разом із Володимиром Зеленським вона взяла участь у Другому Міжнародному саміті міст і регіонів, що проходив у столиці, та у спільній пресконференції. А також зустрілася з головою Верховної Ради Русланом Стефанчуком — сторони обговорили шлях України до повноправного членства у Євросоюзі та важливість швидкого ухвалення переговорної рамки. Через повітряну тривогу зустріч відбулася в укритті.

Історичний рекорд. Український далекобійний дрон уразив один з найбільших у росії виробничих комплексів з нафтоперероблення та нафтохімії — НПЗ «газпром нафтохім салават» у російській республіці Башкортостан. Для цього безпілотник подолав відстань у півтори тисячі кілометрів, тим самим встановивши історичний рекорд. Про це повідомив *Укрінформ* із посиланням на джерело у правоохоронних органах.

Залужний став послом. Президент Володимир Зеленський звільнив екстоловнокомандувача Збройних Сил України генерала Валерія Залужного з військової служби та підписав указ про його призначення Надзвичайним і Повноважним Послом України у Сполученому Королівстві Великої Британії й Північній Ірландії...

10 травня. Атаки відбито

росіяни намагалися під прикриттям бронетехніки прорвати кордон у Харківській області та лінію оборони на Вовчанському напрямку. Проте всі атаки відбиті, тривають бої різної інтенсивності. Окрім того, на цю ділянку фронту спрямовано резервні підрозділи, повідомляє Міноборони.

Президент залишиться легітимним. Президент України Володимир Зеленський не втратить свою легітимність після закінчення п'ятирічного строку 21 травня, його повноваження триватимуть до обрання наступного глави держави, тому звертатися до Конституційного Суду щодо легітимності Президента немає сенсу. Про це в інтерв'ю *BBC News Україна* заявив міністр юстиції України Денис Малюська.

Новий пакет від США. Президент США Джо Байден видав розпорядження про виділення Україні нового пакету військової підтримки на загальну суму до \$400 мільйонів. За інформацією сайту Пентагону, цей пакет міститиме розширений перелік систем протиповітряної оборони, додаткові системи HIMARS, бронетехніку, протитанкові засоби, патрульні катери тощо.

11 травня. Українська енергосистема потребує допомоги

На запит України здійснюється аварійне постачання електроенергії з Польщі, Румунії та Словаччини, повідомляє Міненерго.

За інформацією пресслужби КМУ, міністр енергетики України Герман Галущенко під час зустрічі з Надзвичайним і Повноважним послом США в Україні Бріджит Брінк обговорив вплив останніх атак рф на українську енергосистему й потреби галузі для відновлення та нарощування потужностей генерації.

Горить палає НПЗ ворожий. У ніч на суботу 11 травня безпілотники ГУР МОУ атакували волгоградський НПЗ, який належить ПАТ «лукойл-волгограднефтепереробка» і є найбільшим виробником нафтопродуктів у південному федеральному окрузі рф. Постраждали установки первинного перероблення нафти АВТ-1 і АВТ-6.

Проект безпекової угоди погоджено. Європейський Союз обговорює з Києвом гарантії безпеки, які хоче надати Україні. Посли ЄС вже погодили проект відповідної безпе-

кової угоди між Україною та Євросоюзом, її планують фіналізувати на початку липня, про це пише німецьке видання *Welt am Sonntag*.

Карма «прилетіла». В окупованому Донецьку вдень 11 травня пролунали вибухи. За попередніми даними, стався «приліт» по ресторану, де бойовики святкували 10 років проголошення так званої «ДНР», є загиблий і поранений.

12 травня. На фронті — гаряче

Ситуація на фронті залишається загостреною. Головнокомандувач Збройних Сил України Олександр Сирський повідомив у фейсбуці про загострення обстановки на Харківщині: гарячі бої тривають на Куп'янському, Сіверському, Лиманському та Покровському напрямках. За словами головнокомандувача, спроби російських загарбників прорвати оборону зупинено, для підсилення оборони вживаються всі необхідні заходи та оперативно ухвалюються рішення, зокрема кадрові.

За інформацією Сил оборони півдня, на Оріхівському напрямку окупанти здійснили 17 штурмів, з них 13 у районі Старомайорського, 2 в районі Рботиного, по одному в районах Новоданилівки та Вербоного. За повідомленням Генштабу, в районі Кринок Херсонської області росіяни за добу здійснили 5 безрезультатних атак на позиції захисників.

Обстріли цивільних тривають. За минулу добу російські війська обстріляли територію дев'яти областей України, були атаковані 107 населених пунктів та 106 об'єктів інфраструктури, повідомляє *Military Media Center*.

За даними Харківської ОВА, російські окупанти обстрілюють місто Вовчанськ у Харківській області, пошкоджено десятки приватних будинків, загинуло двоє людей, поранено п'ятьох. У Вовчанську залишається до 500 людей, евакуація цивільного населення не припиняється. Загалом, згідно з інформацією ДСНС, у Харківській області з прикордонних населених пунктів Богодухівського, Чугуївського та Харківського районів евакуювали вже понад 4,5 тис. жителів.

13 травня. Рекордні втрати ворога

За попередню добу російська армія зазнала рекордних втрат — 1740 осіб. Загальні ж бойові втрати росіян в Україні з початку повномасштабного вторгнення становлять понад 484 тисячі осіб. Окрім того, Сили оборони знищили 7485 (+31) російських танків, 14417 (+42) бойових броньованих машин, 12487 (+15) артилерійських систем, 1070 (+4) РСЗВ, 797 засобів ППО, 9936 (+26) БпЛА оперативно-тактичного рівня, 2197 (+3) крилатих ракет, 26 кораблів/катерів, 1 підводний човен, 16878 (+59) одиниць автомобільної техніки та автоцистерн, 2048 (+6) одиниць спеціальної техніки, а також 350 літаків і 325 гелікоптерів. 13 травня кількість збитих ворожих «птахів» збільшилась: у цей день воїни ЗСУ «приземлили» штурмовик Су-25 та вертоліт Ка-52 «Алігатор».

Кібератака на белгородчину. Кіберфахівці ГУР Міноборони ата-

кують інтернет-провайдерів і сайти місцевої влади белгородської області. Станом на 13 травня виведено з ладу вебсайти міської влади белгорода, регіонального порталу державних та муніципальних послуг тощо.

Українському експорту — зелене світло. Рада ЄС остаточно ухвалила продовження автономних торговельних заходів для України, що передбачають призупинення ввізних мит і квот на український експорт в ЄС, про це інформує сайт Єврокомісії.

14 травня. Візит Ентоні Блінкена

Державний секретар США Ентоні Блінкен прибув до Києва. Під час зустрічі з Володимиром Зеленським він сказав, що «потужна, успішна, квітуча, вільна Україна — це найкраща відповідь путіну, тому Сполучені Штати разом із багатьма іншими партнерами сповнені рішучості щодо забезпечення успіху України на полі бою». Сторони обговорили поточну ситуацію на фронті, підтримку ЗСУ та подальшу оборонну співпрацю. Держсекретар США Ентоні Блінкен зустрівся також зі студентами КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Уряд Естонії розглядає можливість відрядження військ на захід України, щоб «взяти на себе непряму «тилову» функцію від українських військ та звільнити їх для операцій на фронті». Про це, за повідомленням *Breaking Defense*, заявив радник президента Естонії з питань національної безпеки Мадіс Ролл. Нагадаємо, що президент Франції Еммануель Макрон теж не виключає відправлення військ до України.

Нові санкції проти агресора. Американський Мінфін запровадив санкції проти трьох російських компаній, які створили схему для незаконного виведення з-під обмежень \$1,5 мільярда у вигляді акцій, що належать Олегу Дерипасці, про це повідомив Офіс контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (OFAC). Водночас президент США Джо Байден підписав двопартійний закон, який забороняє імпортувати з росії збагаченого урану для атомних електростанцій.

15 травня. Додаткова допомога від США

Сполучені Штати виділяють додаткові 2 мільярди доларів військового фінансування для України, про це заявив Ентоні Блінкен на спільному з міністром закордонних справ України Дмитром Кулебою

брифінгу в Києві. «...Ми надамо додаткові 2 мільярди доларів іноземного військового фінансування для України, і ми об'єднали це в перший у своєму роді фонд оборонного підприємства», — сказав він.

Ніч в Криму — «Бельбек» в диму. У тимчасово окупованому Криму внаслідок атаки на військовий аеродром «Бельбек» вночі з 14 на 15 травня були уражені два МіГ-31, ЗРК С-400 та склад із паливом. Двоє російських військовослужбовців загинули, 13 постраждали, пише телеграм-канал ASTRA.

Генштаб повідомляє. У Вовчанську українські оборонці здійснюють розвідку і завдають вогневого ураження по росіянах з метою недопущення накопичення сил і засобів. Сили оборони продовжують стримувати ворога по всій лінії фронту. У прикордонних районах Чернігівської та Сумської областей обстановка суттєвих змін не знала, змін у положенні військ не відбулось.

16 травня. День вишиванки

Цього дня в Україні відзначають День вишиванки, який традиційно випадає на третій четвер травня. Укрпошта з нагоди цього свята випустила дві нові поштові марки зі зразками вишивки Харківської області та Криму. Тираж кожної марки — 800 тисяч екземплярів.

Засідання Ставки. Президент України Володимир Зеленський провів у Харкові засідання Ставки Верховного головнокомандувача. Учасники проаналізували перспективи бойової ситуації, загрози протягом найближчих днів і тижнів та українські можливості протидіяти російським наступальним планам.

Підсилити українську ППО. Данія оголосила про 18-й пакет допомоги Україні на 750 млн євро, половина з яких, за словами міністра закордонних справ цієї країни Ларса Льюкке Расмуссена, піде на протиповітряну оборону.

17 травня. Ні — російській пропаганді

Рада ЄС вирішила призупинити мовлення в Європейському Союзі для ще чотирьох медіавидань, які поширюють російську пропаганду та підтримують війну росії проти України: «Голос Європи», РІА «Новості», «Ізвестія» та «россійская газета», про це повідомив сайт Європейської ради. Краще пізно, ніж ніколи.

Усі «балалайки» знищено. За інформацією Повітряних сил ЗСУ, в ніч на 17 травня ворог атакував Україну 20 ударними БпЛА типу Shahed-131/136 із районів приморсько-ахтарська та курська. Усі дрони були знищені протиповітряною обороною.

18 травня. 80-ті роковини депортації кримських татар

В Україні відзначають День боротьби за права кримськотатарського народу та вшановують пам'ять жертв геноциду кримських татар. З нагоди 80-х роковин їх масової депортації МЗС України виступило з заявою, в якій закликала міжнародну спільноту «посилити консолідований тиск на росію, щоб

ВИПРОБУВАННЯ

примусити її повернутися до основоположних принципів міжнародного права, припинити порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях України та звільнити усіх політ'язнів».

Нові правила мобілізації. 3 18 травня набуває чинності закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», ухвалений ВР і підписаний Президентом у квітні цього року. Після публікації закону усі військовозобов'язані мають 60 днів, щоб уточнити свої військово-облікові дані — актуальну адресу проживання, контактну інформацію тощо. Зробити це можна у ТЦК, ЦНАПі або через електронний застосунок «Резерв+», який почав працювати цього ж дня. Як повідомило Міністерство оборони, станом на ранок після запуску цього застосунку в ньому авторизувалися 150 000 громадян, ще сотні тисяч запитів — у черзі.

19 травня. В Росії знову забавовнило

Дрони СБУ завдали удару по військовому аеродрому «кущевськ», де розташовувалися десятки літаків, які атакували Україну: Су-34, Су-25, Су-27, МіГ-29, а також по слов'янському нафтопереробному заводу у Краснодарському краї Росії. Про це повідомляє *Укрінформ* із посиланням на поінформовані джерела у силових структурах. У результаті «прильоту» НПЗ у слов'янську-на-кубані призупинив роботу на невизначений період.

Перемога на ринзі. Український боксер Олександр Усик у 12-раундовому протистоянні переміг британця Тайсона Ф'юрі й став абсолютним чемпіоном світу у надважкій вазі.

20 травня. «Спекотно» у Луганську

Уранці в тимчасово окупованому Луганську пролунали вибухи, телеграм-канали опублікували відео зі стовпом диму над містом, російські пропагандисти пишуть про ракетний удар. Керівник Луганської ОВА Артем Лисогор повідомив: у місцевих чатах луганчани підтверджують, що на місці влучання облаштоване військове містечко посеред цивільної забудови. Він уточнив, що до 2014 року в цьому районі працювала академія внутрішніх справ, яку потім виводили окупанти.

Ворог тисне на Запоріжжі. Аналітики *DeepState* повідомляють про просування росіян біля 10 населених пунктів у Запорізькій області. Ворог просунувся південно-східніше та південніше Роботиного, біля Вербоного, у Парасковівці, в Нетайловому, біля Яснобродівки, Новопокровського, Кераміка, Берестового, в Зеленому та біля Бугруватки.

Допомогли сусіди. Протягом доби потреби споживачів покривалися власною генерацією, комерційним імпортом та аварійною допомогою. Про це повідомили в Міненерго. У нічні та ранкові години на запит України здійснювалося аварійне постачання електроенергії з Румунії, Словаччини та Польщі.

21 травня. Прибутки від російських активів — Україні

Рада ЄС підтвердила свою згоду на використання надходжень від заморожених активів Центрального банку рф на користь України. Про це пише *«Європейська правда»*. Передбачається, що щорічні надходження становитимуть приблизно 2,5–3 мільярди євро, а 90 % буде

використано на оборонні потреби України, решта піде на відновлення та реконструкцію.

Жирні цілі. Сили спеціальних операцій ЗСУ уразили четвертий зенітно-ракетний комплекс «Бук» росіян за три останні тижні. А Генеральний штаб підтвердив ураження російського ракетного корабля «Циклон» у тимчасово окупованому Севастополі в ніч на 19 травня.

Для майбутніх репарацій. Українці, чий дімівки постраждали від російської агресії, тепер можуть повідомити в міжнародний Реєстр збитків про пошкоджене чи знищене майно на порталі «Дія». Раніше сервіс був доступний тільки в застосунку «Дія». Дані з Реєстру стануть основою для майбутніх репарацій, які росія має заплатити за всі руйнування та злочини.

22 травня. Загальновійськова підготовка у закладах освіти

Верховна Рада підтримала законопроект № 11092 про вдосконалення системи початкової загально-військової підготовки, яку проводитимуть в освітніх закладах. Тепер замість допризовної підготовки запровадять початкову загально-військову. Її проводитимуть на третьому рівні повної загальної середньої освіти — у школах (10–11 класи), закладах професійно-технічної, фахової передвищої, вищої освіти тощо.

Допомога від Швеції. Уряд цієї країни запланував додаткову військову підтримку України на загальну суму 7,01 мільярда доларів протягом трьох років. Військова допомога Україні можуть надавати у формі безоплатного передання оборонного обладнання, фінансових внесків та фінансової підтримки на закупівлю оборонного обладнання.

«Геноцид» ворожих СУшок. На Покровському напрямку українські військові знищили російський штурмовик Су-25. Про це йдеться у вечірньому повідомленні Генштабу. Це вже п'ятий штурмовик, який знищили наші захисники у Донецькій області від початку травня.

23 травня. Видавництво — під прицілом

Під час обстрілу Харкова 23 травня росіяни влучили в друкарню книжкового видавництва Vivat. Пізніше Харківська обласна прокуратура повідомила, що на підприємстві загинуло семеро людей, ще 16 — травмовані.

Що у Вовчанську? Після незначних успіхів під час наступу на Вовчанськ Харківської області росіяни повністю зав'язали у вуличних боях за місто. Про це повідомив головкомандувач Збройних Сил України Олександр Сирський. За його словами, ворог з різних напрямків перекидає резерви, намагаючись підтримати активні штурмові дії, але безрезультатно.

Піонертабір чи...? За даними Центру національного спротиву, росіяни розгорнули у Поволжі масштабне будівництво фільтраційних таборів під виглядом так званих піонерських таборів. Зазначається, що в таких зонах людей перевіряють на лояльність окупаційній владі. Також за допомогою цих таборів намагаються створити базу даних мешканців окупованих територій.

24 травня. Чергова допомога від союзників

Уряд Німеччини офіційно підтвердив, що передав Україні ще одну систему протиповітряної оборони IRIS-T. Окрім того, ФРН передала Україні нову партію військової допомоги, до якої увійшли арти-

лерійські снаряди, танки Leopard, кулемети, дрони, гвинтівки та боеприпаси.

Того ж дня США оголосили про передання Україні нового пакета військової допомоги загальною вартістю \$275 мільйонів, до якого увійшли боеприпаси для HIMARS, артилерійські снаряди, високоточні авіаційні боеприпаси, протитанкові міни тощо.

3 Генштабу на фронт? Началь-

ник Головного управління оборонного планування Генерального штабу ЗС України бригадний генерал Євгеній Острянький на брифінгу заявив, що під час реформування Генерального штабу ЗСУ планується зменшити його штатну чисельність на 60 %, за рахунок вивільненого особового складу планується докомплектувати органи управління оперативного і тактичного рівнів, а також бойові військові частини.

25 травня. Харків під масованим ударом

Удари по багатостраждальному Харкову цього дня російська армія завдала чотири рази. Зранку вдарили по ліцею, згодом двома керованими авіабомбами був уражений будівельний гіпермаркет. Ще два влучання бомб — на відкритій території за 80 метрів від гіпермаркету та в Центральному парку. А ввечері рашисти вдарили по щільній житловій забудові Шевченківського району міста. Загинули 19, поранено 54 людини.

Третина флоту — на дні. З початку повномасштабного вторгнення росії українські військові змогли знищити третину бойового потенціалу Чорноморського флоту рф. Про це розповів керівник Головного управління розвідки Міністерства оборони Кирило Буданов під час виступу на саміті UNITED24, пояснивши такі результати розвитком технологій дронів. Також він нагадав, що в ЗСУ з'явилися морські дрони для боротьби з повітряними цілями. І додав, що поступово з'являються системи для завдання ударів по узбережжю.

26 травня. Де найгарячіше?

На Куп'янському напрямку майже удвічі протягом дня зросла активність ворога. Про це йдеться у вечірньому зведенні Генштабу. Не спадає вона і на Покровському напрямку, російські окупанти докладають максимум зусиль, щоб прорвати нашу оборону.

Нічна атака. росіяни завдали ракетно-авіаційного удару по Україні, атакували 14 ракетами повітряного базування і понад трьома десятками ударних БпЛА. Наші захисники знищили 31 «шахед» і 12 крилатих ракет Х-101/Х-555 у Миколаївській, Одеській, Дніпропетровській, Полтавській, Запорізькій, Хмельницькій, Кіровоградській, Вінницькій та Чернігівській областях.

Заклик до партнерів. Президент Володимир Зеленський у вечірньо-

му зверненні закликав партнерів ухвалити рішення, що дасть змогу превентивно атакувати точки концентрації російських військ, а також прискорити та збільшити постачання винищувачів F-16 для України.

27 травня. Скільки країн долучиться до Саміту миру?

Президент України Володимир Зеленський повідомив, що вже 90 країн підтвердили свою участь у Саміті миру у Швейцарії в червні. Про це він заявив на пресконференції у Мадриді під час візиту до Іспанії.

Чи знімуть обмеження? Верховний представник Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель обговорив з главою МЗС України Дмитром Кулебою потреби України. Після засідання Ради ЄС із закордонних справ він заявив, що додаткові системи Patriot, а також зняття обмежень на використання західної зброї проти цілей на території рф «дедалі більше обговорюється».

Загроза на північному сході. російські війська концентрують сили невстановленої чисельності на заході белгородської області поблизу кордону з Україною — щоб відтягнути українські сили в цей район і підготуватися до наступальних операцій із розширення російського плацдарму у прикордонній зоні на північному сході України. Про це йдеться в аналітичному звіті Інституту вивчення війни.

28 травня. Європейські пріоритети

Міністри оборони країн-членів Європейського Союзу на зустрічі 28 травня схвалили висновки щодо безпеки та оборони ЄС, де визначили п'ять пріоритетів відповідної політики, серед них згадується й підтримка України. Про це, як пише *«Європейська правда»*, йдеться в повідомленні Ради ЄС. Очілюючи оборонних відомств країн ЄС погодилися, що Євросоюз потребує подальшого підвищення рівня обороноздатності та зміцнення суверенітету з огляду на низку криз у світі — від війни в Україні до ескалації на Близькому Сході.

Що вміють наші роботи? Міністерство оборони України з початку року кодифікувало та допустило до експлуатації у війську понад 10 роботизованих комплексів вітчизняного виробництва. Їхне призначення — бути носіями озброєння, допомагати нашим воїнам вести вогонь з укриття, не наражаючись на небезпеку; також наземні роботи можуть виконувати завдання евакуації поранених з поля бою, виконувати логістичну підтримку, ставити мініні загорождення або розмінювати місцевість.

Поки три пункти. Ядерна безпека, продовольча безпека і гуманітарний напрям (обмін полоненими й повернення дітей) — три основні пункти у Формулі миру, які розглянуть на Глобальному саміті миру у Швейцарії. Про це повідомив Президент України Володимир Зеленський на пресконференції з прем'єр-міністром Португалії у Лісабоні.

29 травня. Виявляти цілі здалеку

Літаки радіолокаційної розвідки та управління ASC 890, які входять в оголошений Швецією новий пакет військової допомоги Україні, дадуть змогу виявляти на ранніх підступах ворожі ракети й літаки,

а також фіксувати радіолокаційні станції. Про це в ефірі телемарафону сказав речник Повітряних сил ЗСУ Ілля Свляш.

Ворог перестраховується. росіяни почали розбудовувати аеродромні ангари для захисту авіації від ударних дронів та ракет із касетною бойовою частиною. Про це повідомляє онлайн-медіа *«Мілітарний»*. Відповідні фото з новими аеродромними ангарами були опубліковані в соцмережі X. Будівництво нових ангарних споруд помітили на супутникових знімках на аеродромі «маріновка», який розташований у волгоградській області рф за 300 км від кордону з Україною.

30 травня. Б'ємо по логістиці ворога

Уночі Сили оборони України завдали удару ракетами АТАСМС по Керченській поромній переправі, яка активно використовувалася ворогом для забезпечення свого угруповання військ у тимчасово окупованому Криму. В результаті ураження суттєвих пошкоджень зазнали два пороми, які здійснювали залізничні та автомобільні перевезення. Один з них сів на міліну, чим заблокував функціонування всієї Керченської переправи. Завдяки вдалій бойовій роботі українських ракетників військової логістики окупантів на півострові суттєво підірвано.

Інформує Генштаб. Від початку доби на фронтах російсько-української війни відбулося 84 бойові зіткнення, із них половина — на Кураївському та Покровському напрямках. У ніч на 30 травня російські окупанти завдали ракетно-авіаційного удару по військових об'єктах та критичній інфраструктурі України, застосувавши 19 ракет та 32 «шахеда». Усі дрони та 7 крилатих ракет вдалося збити. Через нічну атаку в одному з міст Хмельниччини частково відключене електропостачання, а над територією Дніпропетровської області уламки дронів пошкодили будинок та лінію електропередач.

31 травня. На рідній землі

Відбувся обмін полоненими, серед тих, кого вдалося повернути з російського полону — рядові, сержанти та офіцери ЗСУ, НГУ, ДПСУ та цивільні. Як розповіли в Офісі Президента, серед звільнених — 19 захисників, які потрапили в полон з острова Зміїний, 10 оборонців Маріуполя й «Азовсталі», а також військові, що потрапили в полон на різних напрямках.

Посилення ППО. Міністерство закордонних справ Німеччини оголосило, що передасть Україні ще одну систему протиповітряної оборони Patriot і додаткову військову допомогу на 500 мільйонів євро. Про це йдеться у соцмережі X німецького МЗС.

F-16 і NASAMS. Президент України Володимир Зеленський і прем'єр-міністр Норвегії Йонас Гар Стере у Стокгольмі підписали Угоду про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку. За угодою, разом із союзниками Норвегія допомагатиме Україні розвивати спроможності у сфері сучасних бойових літаків і вже фіксує чітку готовність передати винищувачі F-16. Окрім того, Норвегія зробить внесок у розвиток морських спроможностей у Чорному й Азовському морях, продовжить надавати системи NASAMS і обладнання до них та навчатиме фахівців.

За повідомленнями Генерального штабу ЗСУ та інформгентств (Продовження в наступному номері)

Штучний інтелект: тренди, перспективи, ризики

Тема штучного інтелекту — одна з провідних у контексті розвитку науки й інновацій у глобальному масштабі. Як ШІ змінить життя людства і які ризики створює вже нині? Протягом двох днів на Міжнародному форумі «Штучний інтелект: глобальний діалог», що відбувся в КПІ ім. Ігоря Сікорського, українські й закордонні експерти обговорювали сучасне і майбутнє новітніх технологій. Окрім того, в рамках форуму відбулася підсумкова науково-технічна конференція II Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі штучного інтелекту, а також конкурс стартап-проектів та інженерних розробок із ШІ, який є проміжним етапом XIII Міжнародного фестивалю інноваційних проектів Sikorsky Challenge 2024.

Вплив ШІ на видозміну професій, підходів до освіти, а також проривні технології, які побачать світ найближчим часом, — над цими питаннями експерти розмірковували під час панельної дискусії «Штучний інтелект: стратегічне бачення майбутнього», що відбулась у рамках форуму.

ШІ змінить структуру виробництва

Штучний інтелект входить в усі сфери нашого життя. Ректор КПІ ім. Ігоря Сікорського, співголова Координаційної наукової ради з питань штучного інтелекту при Президії НАН України академік Михайло Згуровський констатує, що ШІ може брати на себе рутинну роботу багатьох людей, він виконує її краще, швидше і точніше — так змінюється структура людського капіталу в економіці будь-якої країни. Отже, люди, які від початку своєї кар'єри виконували рутинну роботу, опиняться перед викликом — а що далі?

— Штучний інтелект змінить і структуру виробництва, — продовжує Михайло Згуровський. — Вона ставатиме більш інтелектуально-місткою. З'явиться новий простір для автоматизації. Функції, які люди виконували в ручному режимі, мають підхопити роботи.

Вплив ШІ й на соціальну сферу, зокрема охорону здоров'я, медицину. «Якщо навчити нейронну мережу розпізнавати ті чи інші види захворювань, створити величезні бази даних різних діагнозів і застосувати методи розпізнавання і класифікації, то значно зросте кількість правильно поставлених діагнозів з участю ШІ, а це — велика кількість врятованих життів», — зауважує ректор КПІ.

І соціальні комунікації змінять свій характер. «Ми вже відчуваємо це певною мірою, коли заходимо в ту чи іншу розумну соціальну мережу і нам підкидають саме ту інформацію, яку ми раніше запитували, — каже Михайло Згуровський. — Але це лише старт, далі персоналізація соціальної комунікації буде суттєво зростати».

Дискусія про тренди ШІ: Олександр Хіміч, Михайло Згуровський, Сергій Стіренко, Олександр Юрчак і... ChatGPT

Очікуємо прориву у квантових обчисленнях

Академік-секретар Відділення інформатики НАН України, співголова Координаційної наукової ради з питань штучного інтелекту академік Олександр Хіміч очікує прориву у квантових обчисленнях, що дасть новий поштовх розвитку ШІ.

За його словами, проривні технології, які можуть з'явитись найближчим часом, пов'язані з суперкомп'ютерним ресурсом. «На часі — квантовий штучний інтелект, квантові комп'ютери, квантові стимулятори (які вже створено такими фірмами як Google, IBM тощо), — каже Олександр Хіміч. — У майбутньому природний паралелізм, який закладено в проблематику квантових обчислень, може справді дати могутній поштовх для розвитку штучного інтелекту. Щоб більше даних, то точніші результати, що кращий суперкомп'ютерний ресурс, то швидше ми приходимо до розв'язання задач».

Чи зникне... майбутнє?

Завідувач кафедри обчислювальної техніки КПІ ім. Ігоря Сікорського Сергій Стіренко вважає, що за 3–5 років штучний інтелект трансформує наше життя так, що зараз ми навіть цього не уявляємо, тому сьогодні можемо оцінювати тільки тренди.

— Деякі професії не зникнуть, а трансформуються, — вважає професор Стіренко. — Наприклад, візьмемо водіїв. Ми бачимо, що давно працюють автономні автівки. У деяких країнах є маршрути, де взагалі немає водія. Також зазнають трансформації професії людей, які працюють з текстами. Вони вже використовують інструменти ШІ, і я вважаю, що це правильно і зручно — готувати інформацію за допомогою генеративного інтелекту.

Ще один тренд, на який звернув увагу експерт, — Internet of Everything (Інтернет усього). «Оскільки наше життя дедалі більше переходить у «цифру», штучний інтелект допоможе впевніше дивитись уперед, і в нас... зникне майбутнє. Ми зможемо пророкувати майбутнє, коли оцифруємо достатню кількість ресурсів, — вважає Сергій Стіренко, — і розрахунок надаватиме змогу комбінаторно оцінювати варіанти його розвитку».

Технології — на плато зрілості

За останні 5 років змінився рівень зрілості технологій ШІ. На цю тенденцію звернув увагу генеральний директор Асоціації підприємств промислової автоматизації України Олександр Юрчак. За його словами, вже пройдене пік надчужувань за кривою Гарнера, тож штучний інтелект у багатьох застосуваннях виходить на так зване плато зрілості, а це означає, що відбувається широке практичне застосування відповідних технологій.

— Рівень впровадження відповідних технологій набагато вищий у великих компаніях, — розповів Олександр Юрчак. — Метінвест, ДТЕК, МХП ще з 2018 року створювали власні інкубатори, акселератори. І вже тоді ці технології були на слуху, було багато експериментів. Починаючи з креативних індустрій, в яких цей тренд вже зайшов досить глибоко, технології на базі ШІ будуть поширюватись і в промисловості, охоплювати й сегмент малого та середнього бізнесу, — додав Олександр Юрчак.

Які перспективи появи проривних технологій, про які йшлося вище? З таким запитанням учасники дискусії звернулись до бота ChatGPT. Імовірність появи проривних технологій у галузі медичної діагностики, автоматизації процесів у промисловості й автономних систем віртуального співорозмовника оцінив як високу, а от щодо квантових обчислень він був більш скептичним, оцінивши таку ймовірність як середню.

Спектр загроз

Які виклики й ризики впровадження ШІ у різні сфери життя? Це питання також останнім часом на слуху. Нещодавно дискусію у соціальних мережах викликав пост Олександри Матвійчук — голови організації «Центр громадянських свобод», яку було нагороджено Нобелівською премією миру 2022 року. Правозахисниця розповіла про сфери використання дипфейків — вибори, виробництво сексуального контенту без згоди людини, національна безпека, кіберзагрози, шахрайство, несумлінна бізнес-конкуренція, дезінформаційні кампанії, міжнародні відносини, війни, наукові дослідження. Зважаючи на масштаби загроз, пропонується маркувати контент, який виробив штучний інтелект. А як щодо «повстання машин»?

— Головна теза, прописана у романах фантастів ще багато років тому, — не нашкодь людині — повинна бути основною, — вважає Сергій Стіренко. — Але у найближчі 20–30 років я не бачу якихось серйозних загроз. Штучний інтелект сам собою не може нашкодити людині. Головне, щоб ШІ став інструментом, який нам допомагає в житті, а не замінює інтелектуальну праці.

Щодо етики використання штучного інтелекту, то, як зауважив професор Стіренко, у деяких закордонних університетах уже створено кодекси використання ШІ.

— До речі, в кожному штаті США є окремий закон про штучний інтелект, — каже він, — це великі «талмуди» по 700 і більше сторінок. Адаже, якщо автономна автівка створює якусь аварію на дорозі, то маємо зрозуміти, чия це провина — розробника штучного інтелекту, водія, який запустив автономний режим тощо. Усі ці питання треба прописувати в нормативній базі.

Автономна зброя

Менш оптимістично оцінює ризики, пов'язані з бурхливим розвитком ШІ, Михайло Згуровський.

— Штучний інтелект може і вже використовується як автономна зброя, — зауважив він. — Сьогодні активно створюються роботизовані платформи для виконання тих чи інших завдань, і в них можна закладати такі алгоритми дій, що вони можуть виходити з-під контролю.

Друга загроза, яка вже нависла над нами — інформаційні війни. «Боти, які воюють, — це і є втілення технологій штучного інтелекту, — продовжив Михайло Згуровський. — Ми інколи можемо не зрозуміти, хто на нас впливає, але мережа вивчає нас і діє проти нас так, щоб деморалізувати й у такий спосіб досягти відповідної цілі. А такі речі як порушення конфіденційності, втручання у приватне життя, спостереження за людьми — це також загрози, які вже втілюються».

Сьогодні люди постійно генерують цифрові дані. За словами академіка Згуровського, після розпізнавання і класифікації через головні сервери ці дані потрапляють до відповідних баз, і в цьому масиві даних є приховані закономірності. Робота з ними відбувається за допомогою спеціальних методів штучного інтелекту.

— Тут є дві сторони медалі, — зауважує Михайло Згуровський. — Можна розпізнати закономірність, зрозуміти її й осмислити для ухвалення правильного рішення і розроблення ефективнішої стратегії поведінки особистості чи групи людей. І водночас — закономірності, які там приховані, можуть бути антисоціальні, антигуманні. Тому важливо вибудувати такі інструменти розпізнавання цих прихованих закономірностей, які правильно орієнтують людей або певні соціуми.

Як боротися з ризиками? На думку Михайла Згуровського, потрібно ухвалювати відповідні нормативні акти, запроваджувати в суспільстві нові правила — зараз таке завдання постало перед багатьма розвиненими країнами.

Поки машинне навчання під контролем математиків, програмістів, розробників, це й буде запорукою того, що ми не вийдемо на крайню сингулярність. Таку думку висловив Олександр Хіміч. «Проблеми самонавчання, самоорганізації систем штучного інтелекту нині виходять на передній план, і їх потрібно розвивати так, щоб ми могли розуміти, в якому напрямку розвивається ШІ й певною мірою контролювати цей процес», — додав академік.

Синергія може дати імпульс

З науковими повідомленнями про сучасний стан та перспективи розвитку штучного інтелекту в межах форуму виступили провідні вчені з України, Ізраїлю, Японії, Польщі, Чехії, Литви.

Йшлося про те, що вибухоподібний розвиток ШІ визначає низка факторів: можливості здійснювати високопродуктивні обчислення, наявність суперкомп'ютерного ресурсу, доступ науковців до хмарних обчислень, бурхливий розвиток методів глибинного навчання, поява рекурентних нейронних мереж тощо. Такі вибухоподібні зміни створюють нові можливості для науки, освіти, оборонної галузі, тож недарма, як йшлося у виступах, розвинені країни мають великі програми підтримки штучного інтелекту.

А як у нас? У лютому НАН України створила Координаційну наукову раду з питань штучного інтелекту (її співголовами є академіки Олександр Хіміч і Михайло Згуровський). Як розповів президент НАН академік Анатолій Загородній, до її складу увійшли представники академічних інститутів та провідних університетів. Координаційна рада організувала мережу регіональних центрів, які залучають кращих математиків, фізиків, фахівців у галузі обчислювальної техніки, інформаційних технологій для подальшого розвитку штучного інтелекту в Україні, а одним із конкретних заходів, до організації якого долучилась рада, став цей форум.

«Штучний інтелект — це міждисциплінарна галузь, і тому комплексне міждисциплінарне вивчення цієї проблематики з залученням науковців з різних регіонів сприятиме більш інтенсивному розвитку цього напрямку», — переконаний Олександр Хіміч. Він нагадав, що у 2020 році розпорядженням уряду затверджено концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. Концепція сприяла розвитку та впровадженню технологій ШІ, а також гармонізації основних задач ШІ зі стандартами Європейського Союзу.

У 2023 році Міністерство цифрової трансформації України представило дорожню карту з регулювання штучного інтелекту в Україні.

13 квітня цього року Кабмін схвалив Концепцію державної ці-

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ

льової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту у пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року, яку розробив Мінстратегпром.

Заступник міністра освіти і науки Денис Курбатов нагадав, що минулого року Україна презентувала власну інноваційну візію, яку розробляли МОН і Мінцифри. Одним з пріоритетів розвитку, зокрема, визначено й штучний інтелект.

Конкурси студентських наукових робіт і стартапів

II Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт зі штучного інтелекту було організовано за підтримки МОН, Координаційної наукової Ради з питань штучного інтелекту НАН України, Інституту модернізації змісту освіти, а партнерами конкурсу стали Міністерство цифрової трансформації України та інноваційний холдинг Sikorsky Challenge. Загалом на конкурс було подано більш як 30 робіт, а до фіналу за результатами рецензування вийшло 15. Автори представили роботи за напрямками: аналіз даних, комп'ютерний зір, обчислювальний інтелект, розпізнавання мови.

Перше місце здобув студент КПІ Михайло Савченко з роботою «Інтелектуальна система детектування об'єктів з автономних підводних апаратів». Друге — у студентів Одеської політехніки Кирила Беляєва та Вадима Олійника з роботою «Інтелектуальна інформаційна технологія багатокритеріальної оцінки уразливості АЗС щодо основних типів аварій». А також — у київських політехніків

військові психологи та шпиталі для ветеранів.

Друге місце — у проекту «Модельовання збройного протистояння з БПЛА у сухопутних операціях». Результатом роботи є математична модель Ланчестера для кількості сил на певний період часу на основі пуассонівського розподілу, а також розроблені процеси фортифікацій та стратегій на ландшафті.

Третє місце посів проект «Анна Малія». Як зауважують автори, проект є елементом Industry 4.0 в промисловості, спрямованим на зниження витрат на технічне обслуговування та підвищення надійності через упровадження технологій штучного інтелекту в системах моніторингу процесів з безперервним потоком даних.

У номінації «Фармакологія, сервіси телемедицини та діагностики» було відзначено проект CLTI diagnosis — діагностичний додаток для хронічної ішемії нижніх кінцівок.

Проект Smart Parking Navigator переміг у номінації «Розпізнавання об'єктів та маркування даних технічного зору». Автори за допомогою сучасних методів комп'ютерного зору та штучного інтелекту створили систему-навігатор для паркінгу.

У номінації «Вдосконалення систем дистанційного навчання» було відзначено проект «Персоналізація навчання в освітньому онлайн-середовищі». Методику було представлено на прикладі створення інтелектуального чат-бота для управління освітою.

Переможці конкурсу стартапів, члени журі й команда Sikorsky Challenge

Олега Гуменюка й Анастасії Комар з роботою «Генерація та аналіз мереж подій з новинних каналів Telegram за допомогою штучного інтелекту».

Третє місце поділили студент Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Денис Голуб («Розпізнавання української мови у сучасних піснях за допомогою нейронної мережі»), студент Поліського національного університету Назарій Данильчук («Робототехнічна система для слідування за об'єктом») і київський політехнік Олександр Шуліка («Модель двовимірного шару нейронної мережі на основі глобальної згортки»).

На конкурс стартапів та інженерних розробок із ІІІ було подано 40 проектів, з яких до фіналу увійшли 20. Учасники представили увазі міжнародного журі широкий спектр рішень. А переможці отримали перепустки до фіналу Міжнародного фестивалю Sikorsky Challenge 2024 й грошові винагороди.

Перше місце здобув проект Anima — інноваційний онлайн-сервіс для скринінгу та поліпшення ментального здоров'я через аналіз уваги й емоційного стану користувачів. Anima вже використовують

Окрім того, високу оцінку і перепустку до фіналу отримала ще низка проектів. Серед них проект Diagnostics, автори якого запропонували аналізувати звуки, які видає промислове обладнання з допомогою алгоритмів ІІІ та машинного навчання. Ще один проект, який відзначило журі, — «Периметр» — втілює в собі новаторську систему для автоматизованого виявлення та відстеження фактів спостереження за транспортними засобами, задля безпеки та конфіденційності користувачів на дорозі. Автори проекту «Роботизований комплекс на базі ІІІ» розробили новий підхід до поєднання доповненої реальності й параметрів стану віртуального аналога роботизованих механізмів в інтерфейсі оператора. Завдяки передовим технологіям оброблення супутникових зображень та штучного інтелекту автори проекту WarScan пропонують забезпечувати точне та оперативне виявлення впливу війни на сільськогосподарські угіддя. Поза сумнівом, участь у конкурсі стала для проектів черговим кроком до знайомства з інвестором.

Підготував Дмитро ШУЛКІН
Фото автора

ПРИСКІПЛИВИЙ ПОГЛЯД

На словах — засуджуємо, на ділі — співпрацюємо?

Поки українські воїни захищають свою землю і весь світ від рашизму, є люди, країни, організації та структури, які й далі співпрацюють з країною-терористом, її науковими спільнотами, чим підтримують війну росії в Україні. Особливо гірко і незрозуміло, коли так роблять представники вільного демократичного світу, організації та спільноти, які на словах засуджують агресію.

Мабуть, справжнісіньким шоком для науковців Сумського державного університету стали результати їхнього дослідження, коли вони отримали докази співпраці академічного видавництва Elsevier, яке є власником бази Scopus, з російською федерацією — вже після початку повномасштабного вторгнення її в Україну.

Після того, як професори Сумського державного університету, доктори економічних наук Олексій Пластун та Інна Макаренко глибоко і всебічно перевірили факти, які підтвердили співпрацю Elsevier/Scopus з російською федерацією під час широкомасштабної війни, СумДУ звернувся з листом до Міністерства науки і освіти України, доєднавши до нього Аналітичну записку авторів дослідження.

Професори СумДУ Олексій Пластун та Інна Макаренко відзначили в Аналітичній записці, що після початку повномасштабного вторгнення росії компанія Elsevier засудила агресію, припинила продажі продуктів і послуг у росії та білорусі, й вирішила згорнути роботу та закрити офіси в росії. Навіть підписала спільну заяву провідних світових видавців про зупинення продажів та маркетингу продуктів і послуг для наукових організацій у росії та білорусі.

Однак, як з'ясувалося, офіційна позиція компанії Elsevier не відповідала її діям. У результаті дослідження даних бази Scopus, академічних журналів та їхніх видавців науковці СумДУ знайшли значну кількість доказів співпраці Elsevier з країною-агресором. Вони систематизували ці докази в окремі групи.

Зокрема, протягом 2022–2023 років Scopus продовжував додавати до бази даних нові російські журнали, з явними ознаками порушення принципів академічної доброчесності; використовувались дані російської пропаганди щодо анексії українських територій у Scopus; відбувалася співпраця Scopus із російською академією наук, яка є активною прихильницею війни проти України. Elsevier і нині продовжує видавати російські журнали, додає в базу Scopus нові російські видання з явними ознаками порушення принципів академічної доброчесності.

Зокрема у 2022–2023 роках в базу Scopus було додано 77 журналів, афілійованих з російською федерацією. За цей самий період лише два російських журнали були виключені зі Scopus.

Дев'ятнадцять із 77 журналів (25 %) видаються університетами, які публічно підтримали російську агресію та війну проти України, що підтверджується листом російського союзу ректорів ([\[online.ru/news/2022/3/4/obrasnenie-rossijskogo-soyuza-rektorov/\]\(https://online.ru/news/2022/3/4/obrasnenie-rossijskogo-soyuza-rektorov/\)\).](https://rsr-</p>
</div>
<div data-bbox=)

Науковці виявили численні порушення принципів академічної доброчесності цими журналами. Зокрема із 77 журналів десять мали українських учених у своїх редакційних колегіях (дослідники готові надати детальну інформацію).

Сумчани звернулись до названих у складі редколегій українських вчених із запитом. З десяти відповіли шестеро, і всі вони заперечили свою приналежність до редакційних колегій цих журналів. Одні — ніколи не були членами, а інші — повідомили головних редакторів про свій вихід з редколегії після початку вторгнення. Втім, на момент проведення дослідження (квітень-травень 2024 року) всі вони значились на сайтах журналів як члени редакційних колегій.

Розслідування сумських учених триває, вони ідентифікували уже десятки подібних випадків у інших нових російських журналах, доданих до Scopus протягом 2022–2023 років. Серед них — Reviews on Clinical Pharmacology and Drug Therapy, Obrabotka Metallov, Metal Working and Material Science, Regional Anesthesia and Acute Pain Management та інші. Повний перелік цих журналів, як і наявну базу в розрізі особистостей, учени готові надати за запитом.

Загалом науковці розіслали більш як 200 листів членам редакційних колегій російських журналів, доданих до Scopus у 2022–2023 роках. На сьогодні отримано близько 30 відповідей, в яких 90 % начебто членів редколегій заявили, що вони або не знали, що їх було внесено до редакційних рад, або вони не виконували жодних редакційних обов'язків. Що є прямим порушенням принципів академічної доброчесності з боку журналів.

Було ідентифіковано й інші порушення принципів академічної доброчесності, наприклад, головний редактор журналу Reviews on Clinical Pharmacology and Drug Therapy професор Шабанов має 163 публікації в цьому ж журналі (<https://journals.eco-vector.com/RCF/search/search?simpleQuery=Shabanov&searchField=query>).

Автори дослідження виявили в Scopus значну кількість російських пропагандистських наративів щодо анексії українських територій. Тільки у 2022–2023 роках у Scopus позначено українські території як частину російської федерації понад 2400 разів (!). Зокрема: українське місто Донецьк було згадано як частина російської федерації в Scopus 209 разів;

українське місто Севастополь було згадано як частина російської федерації в Scopus 1173 рази; українське місто Сімферополь було згадано як частина російської федерації в Scopus 769 разів.

Це явище характерне і для нових російських журналів (більш детальна інформація доступна за запитом).

Про те, що Scopus співпрацює з російською академією наук, яка є активною прихильницею війни проти України, свідчать такі факти: голова російської академії наук Геннадій Красніков є членом ради

безпеки російської федерації, яка схвалила вторгнення;

російська академія наук бере участь у російській пропаганді, наприклад, написанні підручників з історії з розділами про «військову операцію в Україні» (<https://tass.ru/obschestvo/19507147>);

російська академія наук офіційно підтримала кандидатуру володимира путіна на президентських виборах (<https://tass.ru/obschestvo/19855645>);

російська академія наук перебуває під санкціями США, причому 20 її інститутів — у списку SDN від OFAC (<https://sanctionslist.ofac.treas.gov/Home/SdnList>).

Незважаючи на це, Scopus просуває російську академію наук на своїй платформі. В організаційній структурі академії у Scopus (<https://www.scopus.com/pages/organization/60021331#tab=structure>) щонайменше сім українських організацій, анексованих російською федерацією, зазначені як частина російської академії наук. Одна з них — Інститут біології південних морів ім. А.О. Ковалевського із Севастополя.

На запит науковців СумДУ до Elsevier з приводу виявлених фактів надійшла відповідь, суть якої полягає в тому, що хоч видавництво і засуджує російське вторгнення в Україну, але «на даний момент немає жодних урядових санкцій», які б завадили приймати матеріали від російських журналів.

Тому Elsevier фактично продовжує активно співпрацювати з росією, розповсюджуючи через свою платформу Scopus російську пропаганду, приймаючи нові російські журнали попри підтримку їхніми видавцями війни проти України та наявні порушення принципів академічної доброчесності.

Очевидно, що такий стан справ Elsevier цілком влаштовує, вони й надали дотримуватимуться принципу «вільної науки», тобто просуватимуть російську науку. А щодо інформації, розміщеної на сайті Scopus, то за неї ані Scopus, ані Elsevier відповідальності не несуть. «Виходячи з такої позиції Elsevier і з повної відсутності реакції на виявлені кричущі факти пропаганди та академічної недоброчесності, вважаємо за потрібне вивести цю проблему на держаний рівень з відповідними зверненнями до органів ЄС, США та інших партнерів, що відповідають за санкційну політику, з метою переконання Elsevier в неправильності їхньої позиції та понесення компанією відповідальності за фактичну підтримку російської агресії в Україні», — пишуть автори Аналітичної записки професори СумДУ Олексій Пластун та Інна Макаренко.

...Нині Аналітична записка у МОН, й, вочевидь, тепер Міністерству разом з науковою спільнотою настала черга визначитися, як на все це реагувати.

Підготувала
Лариса ОСТРОЛУЦЬКА

Карпати «полисіють» іще більше?

14 березня «екологічний» Комітет Верховної Ради підтримав законопроект № 9516. Один з авторів документа — народний депутат Олександр Матусевич, до обрання членом парламенту у 2019 році — очільник Вигодського лісгоспу (Івано-Франківщина). У 2020 році активісти Української природоохоронної групи (УПГ) перевірили ведення лісового господарства у ДП «Вигодське лісове господарство» — величезному лісгоспу у Горганах, віддаленому масиві Карпат.

«На жаль, нічого хорошого побачити не вдалося. Спершу ми відвідали три ділянки в Людвиківському лісництві, квартали-виділи 11-58, 11-12 та 11-25. На кожній з них заплановані суцільні санітарні рубки через «всихання» дерев. Проблема в тому, що гине чи вже загинув цей ліс лише на папері. У реальності ж більшість дерев не мали ознак всихання. За правилами, для суцільної санітарної рубки як мінімум 90 % дерев мають всихати. Важливо, що йдеться про ліси третьої категорії — захисні ліси. Саме вони покликані попередити паводки, ерозію та інші неприємні явища. Проведення рубок головного користування в таких лісах обмежене, а от на санітарні рубки таких обмежень немає. Чим і користуються несумлінні лісівники Карпат, як-от у Вигодському лісгоспі. Як наслідок — цілі схили поступово знеліснюються в ході таких незаконних санітарних рубок», — повідомили активісти про результати перевірки. Схоже, що народний депутат вирішив запровадити практику свого лісгоспу на всю країну.

Суцільні санітарні? Суцільні безвідповідальні!

Попри свою «екологічну» назву, законопроект № 9516 є природоруйнівним і шкідливим. Він дозволить лісівникам проводити майже всі суцільні санітарні рубки (ССР, або, які інколи пишуть на стовпчиках, якими маркуються межі рубок, СРС), уникаючи процедури оцінки впливу на довкілля (ОВД). Тобто на власний розсуд. Незалежно від того, чи справді такі рубки виправдані, і наскільки вони можуть нашкодити природі й самому лісу.

Якщо депутати проголосують за поданий документ, то, на думку природоохоронців, буде зруйновано важливий механізм зовнішнього контролю за роботою лісгоспів. А Україна втратить свої найцінніші ліси. Адже ОВД скасовується для суцільних санітарних рубок на ділянках менше ніж 10 га та на ділянках, які постраждали від пожеж, вітровалів та «масових всихань».

Активіст УПГ Петро Тестов з'ясував, що у 2023 році ДП «Ліси України» провело 7786 суцільних санітарних рубок. Серед них ділянок площею понад 10 га було лише 26. Тобто, якщо така сама тенденція збережеться, то за законом Матусевича фактично усі СРС проходять процедуру ОВД не будуть!

Проти ухвалення цього документа виступили практично усі провідні громадські екологічні організації. «Значна частина законопроекту 9516 потребує вилучення чи змін, і не просто змін: потрібно вилучити більш як 70 % законопроекту, а іншу частину істотно змінити. Такі обсяги змін свідчать

Захисні ліси Людвиківського лісництва

про суттєві недоліки цього законопроекту та недоцільність його розгляду, взяття за основу і підтримки в цілому. Найкращим прямим і чесним шляхом усунення цих недоліків є напрацювання законодавчих положень та реєстрація нового законопроекту», — йдеться в заяві, яку підписали представники неурядових організацій «Бюро екологічних розслідувань», «Екологія-Право-Людина», «Українська природоохоронна група», «Мережа захисту національних інтересів «АНТС», SaveDnipro, «Дунайсько-Карпатська Програма», «Екопарк Осокорки» та багатьох інших.

Кандидат сільськогосподарських наук, співзасновник ГО «Лісові ініціативи та суспільство» Дмитро Карабчук зазначає, що потреби скасовувати ОВД для таких рубок насправді немає.

«Законопроект № 9516 — це класичний приклад лобіювання небезпечних речей під прапором чогось хорошого. Назва начебто природоохоронна, але насправді пропозиція проводити величезні СРС без оцінки впливу на довкілля — це катастрофа. У лісовому господарстві ОВД — це процедура, певний інструмент, який вступає у дію, коли лісники хочуть зрубати суцільно-санітарними рубками більше ніж один гектар. У ході ОВД визначається, наприклад, чи не вплине така рубка на посилення ерозійних процесів, чи ростуть там червонокнижні рослини, чи мешкають рідкісні тварини тощо. Якщо площа рубки менше ніж гектар — ОВД не потрібно. Тобто санітарні суцільні рубки менше одного гектара і вибірково санітарні рубки будь-якої площі не потребують застосування такого інструменту контролю як ОВД. Якщо лісники не хочуть витратити час та кошти на ОВД, то у чім проблема? Нехай рубають вибірково або меншими ділянками, якщо вже край потрібно. Чи ще краще — хай не доводять ліс «до ручки», до потреби проводити будь-які санітарні рубки», — каже Дмитро Карабчук.

Проблема суцільних (коли «виривають» ліс повністю, залишаючи «лісини») санітарних рубок в наших лісах має величезні масштаби.

«Ще з 2016 року ми досліджували СРС рубки в Карпатах, я сам брав участь. І виявилось, що у Карпатах під маркою санітарних рубок, тобто оздоровлення лісів, вирубувалося більше деревини, ніж було заплановано рубками головного користування (РГК). РГК плануються так, щоб вирубати певну кількість деревини без руйнування природи. Тобто, якщо у нас кожного року при-

ростає, наприклад, 100 кубометрів деревини, то ми не можемо вирубати більше, бо ми будемо зменшувати користування, тобто плановими, які плануються фахівцями Ліспроєкту і затверджуються Міндовкіллям, заготовляється десь 35–36 % деревини. А близько 48 % — за допомогою санітарних рубок. Як і проводяться з метою оздоровлення лісу — після пожеж, ураження шкідниками, вітровалів тощо. Є ще інші види рубок, якими заготовляється ще близько 15–20 %. У лісівництві близько п'яти десятків (!) усіх видів рубок, залежно від мети їх проведення», — каже Дмитро Карабчук.

Тобто виходить, що близько половини всіх рубок в Україні — це рубки хворого лісу. Невже у нас така катастрофа у лісах?

«Так, ліс хворіє. Так, бувають катаклізми. І справді санітарні рубки — це той вид рубок, який потрібно призначати в таких випадках. Але якщо говорити про наших сусідів, наприклад, поляків, то це кілька відсотків. А не половина обсягу. Тому виникає питання доцільності СРС. Якби вони призначалися правильно, то ніхто б не ставив якісь запобіжники обмеження їх застосування», — каже Дмитро Карабчук.

Міндовкілля більше не потрібно?

Також законопроект № 9516 передбачає звуження повноважень, ролі та авторитету Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. Зокрема, пропонується вилучити з повноважень Міндовкілля погодження матеріалів лісовпорядкування та затвердження розрахункової лісосіки й передати це Держлісагентству. Відомству, яке сьогодні, замість формування незалежної лісової політики, фактично обслуговує ДП «Ліси України».

«Я здивований, що лісники тут заохотили взагалі забрати повноваження у Міндовкілля. Цей законопроект розбалансовує лісове законодавство. Замість того, щоби діяти в рамках ухвалені стратегії реформування лісової галузі, цей законопроект посилює корупційні складові», — каже Дмитро Карабчук.

Намагаючись переконати суспільство у необхідності ухвалити цей законопроект, ДП «Ліси України» та його керівництво відверто спекулюють на війні та потребах фронту. Начебто без цього неможливо забезпечити наші війська деревиною. Ключові тези цієї кампанії лісблудів: на вітровалах, згарищах та вражених шкідниками ділянках де-

ривина «пропадає» та її негайно треба зрубати; проведення ОВД вимагає шалених коштів, які могли б піти на заготовлю деревини для фронту.

Дайте спокій степам

У законопроекті № 9516 є статті, які чітко показують, що цей документ — аж ніяк не про забезпечення фронту деревиною. Одна із них — про посадку нових лісів. Як і виростуть до ділової деревини років через 80. Це такої тривалості автори закону бачать війну? Якщо детальніше, то йдеться про зміну знову ж закону про ОВД. Зараз закон вимагає провести ОВД, якщо планується створити нові насадження на площі понад 20 гектарів. ОВД потрібен, бо є численні факти знищення лісниками під час таких посадок цінних степових ділянок. Пан Матусевич і К° пропонують збільшити цю норму до 50 гектарів. Тобто, фактично вивести заліснення з-під дії ОВД. Ну й залишається ще питання, які саме дерева будуть висаджені. Бо попри декларування прихильності до принципів наближеного до природи лісівництва, лісники часто-густо садять чужі нашої природі види дерев.

Куди ідуть наші гроші?

Тепер щодо «дорогого» ОВД. Справді, цікаво було б дізнатися більше про те, як лісники відбирають виконавців цих робіт. Інформацію про це складно знайти на сайті ДП «Ліси України». Як і взагалі про будь-які закупівлі. Воно й не дивно. Бо коли журналісти таку інформацію знаходять, вона шокує. Так, під час журналістського розслідування, проведеного порталом «Хмельницький-Інсайт», з'ясувалося, що за послуги з охорони об'єктів (склади, адмінбудівлі, лісопункти, розсадники, цехи, гаражі тощо) Подільського лісового офісу, що діє на території трьох областей: Хмельницької, Чернівецької та Тернопільської, планується витратити понад 42 млн грн. Почалося з того, що громадяни звернули увагу на плани витратити державні (бо «Ліси України» — державне підприємство) чималенькі суми на охорону понад пів сотні об'єктів, але водночас охоронники подекуди чомусь залишаються «невидимими», а здійснювати цю охорону буде приватна фірма з дивними видами основної діяльності.

«У технічних умовах цієї закупівлі заявлено: «Всі охоронники повинні бути забезпечені посвідченнями, форменим одягом відповідної пори року, спеціальними засобами (мінімально: бронжилети, гумові кийки, газові балончики з аерозолями сльозогінної та дратівної дії), які відповідають чинному законодавству, мобільним зв'язком та персональними супутниковими GPS-трекерами для перегляду інформації стосовно часу та шляхів обходу територій об'єктів охорони охоронниками. Охоронники на об'єктах повинні бути додатково забезпечені переносними радіостанціями потужністю не менше 2 Вт, використання яких може здійснюватися у відповідній області України, з групою швидкого реагування або між собою в межах досягнення. Працівники охорони, задіяні для надання послуг, повинні мати не нижче 3-го кваліфікаційного розряду».

Такий суворо «озброєний» і недешевий, на думку потенційних учасників закупівлі, підхід до процедури з охоронних послуг лісівників

тилових областей викликав запитання, які вони й поставили замовнику на майданчику Prozorro:

«Ви на війну зібрались? Бронжилет, зброя, GPS-трекери. 212 озброєних чоловіків — це 3 мотострілецькі роти! Ганебні умови. Лісники — це практично правоохоронний орган. Якщо не може себе охороняти, то як ліс охороняється?»

«Недоцільне використання коштів за завищеною вартістю під час дефіциту бойового спорядження на війні. Там гинуть люди!»

«Занадто висока вартість для охорони офісів. ДП «Ліси України» вже не вперше виставляють тендери недоцільні або з завищеною ціною. Державні кошти мають іти на обороноздатність держави в першу чергу. Кошти на ЗСУ!», — пише «Хмельницький-Інсайт».

А щодо «гнилої деревини», то грамотні лісівники називають її відмерлою. «Відмерла деревина — невіддільна складова повноцінного функціонування лісової екосистеми. Вона підтримує продуктивність лісу у відновленні молодих дерев, слугує середовищем існування та джерелом харчування для низки живих організмів, запобігає ґрунтовій ерозії та забезпечує довгострокове зберігання вуглецю, пом'якшуючи наслідки зміни клімату. Та попри свою цінність, мертва деревина є рідкістю як для лісів України, так і багатьох країн Європи, а її вилучення — однією з головних загроз для виживання близько третини лісових видів», — зазначають фахівці WWF-Україна.

Відмерла деревина — життєво необхідний елемент для нормального функціонування лісових екосистем. WWF закликає уряди країн Європи, лісокористувачів та представників деревообробної промисловості вживати заходів для збереження біорізноманіття в лісах, і до 2030 року збільшити кількість мертвої деревини в бореальних лісах і лісах помірних широт до 20–30 м³ на гектар.

Спекуляції на війні неприпустимі!

Завершу цитатами військовослужбовця ЗСУ, еколога і фахівця з лісової справи Андрія Плиги з його допису у ФБ щодо намірів деяких депутатів та чиновників ухвалити законопроект № 9516: «Маніпулювати темою фронту і військовими дуже легко. Фронту потрібна деревина, все — значить, знімати всі обмеження з рубок, ліс гниє, всі військові за законопроект?! Маніпулювати лісова галузь вміє добре, надзвичайно добре.

Якщо вже хтось наслідився казати від імені всіх військовослужбовців, мушу сказати за себе особисто. Я військовослужбовець, на фронті, а в цивільному житті — природоохоронець, що роками мав справу з брехнею і маніпуляціями представників лісової галузі, безумовно погоджуюся, що фронту потрібна деревина — і багато деревини, і в той же час категорично не підтримую згаданий законопроект.

Вже не перша, на жаль, спроба знівелювати досягнення природоохорони минулих років, під патріотичними гаслами».

Мені залишається лише приєднатися до думки Андрія.

Олег ЛИСТОПАД
Фото Української природоохоронної групи

ЮВІЛЕЇ

Філософія великого Канта

Щоб узятися до вивчення філософської спадщини І. Канта, не обов'язково чекати чергової ювілейної дати. І все ж, знаменна дата, пов'язана із 300-річчям з дня його народження, яка відзначається цього року, змушує нас ще раз замислитися над історичним місцем та значенням цієї потужної в історії філософської думки постаті, звернутися до його праць і належним чином оцінити інтелектуальний капітал величезної спадщини філософа. Адже Іммануїл Кант належить до когорти титанів інтелектуального світу.

Як справедливо стверджують історики філософії, у Канта немає іншої біографії, крім історії його вчення. Майже все своє життя Іммануїл Кант провів в одному місті — Кенігсберзі. Він ніколи не покидав територіальні межі Східної Пруссії, не шукав слави, не прагнув влади, ніколи не був одруженим, водночас, як засвідчують сучасники німецького філософа, його вважали дотепним і товариським.

Інші ж дослідники життя і творчості І. Канта стверджують, що життя у нього було безбарвним, а його праці — недостатньо зрозумілі. Мовляв, «Критику чистого розуму», як і інші праці геніального німецького філософа, важко читати й осмислювати. Однак той, хто хоча б частково заглибиться в цю унікальну книжку, буде винагороджений набутими фундаментальними знаннями про світ і людство. Критична філософія Канта є концептованим втіленням інтелектуального людського надбання, глибокої філософської екзистенції.

Закордонні дослідники не раз наголошували, що Іммануїл Кант був продуктом доби Просвітництва, коли все — природу, закон, політику — розглядали в імперативному світлі розуму. Праці Ньютона, Юнга, Руссо, Лейбніца та Спінози знаменували собою завершення середньовічної епохи релігійних забобів та ірраціоналізму.

Першою монографічною працею І. Канта стала книжка «Нове висвітлення перших принципів метафізичного пізнання» (1785 р.). Та до епохальних праць насамперед відносять «Критику чистого розуму» (1788 р.). Неймовірним проектом, «зухвалою» метою цієї праці стала спроба німецького мислителя примирити фізику з метафізикою. Як зазначає дослідник Канта — видатний філософ, випускник Київського університету Св. Володимира Валентин Асмус у монографічному дослідженні «Діалектика Канта», продумана, внутрішньо цілісна філософська система вченого уособлює вихідну точку всієї новітньої діалектики як у природничо-наукових дослідженнях, так і в логіко-гносеологічній проблематиці, а також під час аналізу естетичного і телеологічного судження.

«Критика чистого розуму» стала початком німецької класичної філософії. І саме з цієї праці бере початок «критичний період» філософії І. Канта. У чому ж він полягає?

Видатна праця Канта відома українському читачу за двома виданнями. Перше опубліковане у 1781 році, друге побачило світ у 1787-му. У своїй передмові до першого видання І. Кант напи-

«Дві речі сповнюють душу завжди новим і щоразу більшим подивом та благоговінням, чим частіше й триваліше я про них розмірковую: це зоряне небо наді мною та моральний закон у мені»

Іммануїл Кант

сав: «Людський розум має незвичну долю... Йому не дають спокою питання, які він не може проігнорувати, оскільки вони нав'язані йому його власною природою, але на які він також не може знайти відповіді, тому що вони перевершують усі можливості людського розуму».

Головною в книжці є концепція «трансцендентального ідеалізму» або відмінності, яку І. Кант проводить між непідвладною часові сутністю та світом явищ, які ми бачимо навколо себе. Тут німецький філософ виклав власну версію трансцендентальної філософії, він презентував себе як глибокого дослідника критичних детермінант гносеології. Кантівська радикальна ідея полягає в тому, що простір і час не мають незалежної реальності: це лише наш спосіб сприйняття світу. Як вважає І. Кант, ми створені не для того, щоб бачити речі «такими, якими вони є», тобто їхню постійну метафізичну реальність. Ми бачимо лише те, що вони можуть для нас означати. Наше знання світу не відповідає тому, що являє собою справжній світ. Світ, який ми сприймаємо, тогочасний нашим знанням про нього. Кант дійшов висновку, що ми не можемо мати істинного знання про метафізичні речі. Єдиний твердий ґрунт, який ми можемо знайти й спиратися на нього у науковому пошуку і житті, — це межі людського розуму. Але варто підкреслити, що Кант завжди послідовно виступав проти догматизму — сліпої віри без раціонального мислення.

У своїй праці німецький філософ привернув увагу до важливої дискусійної теми: «Чи є місце закону моралі в раціональному світі, який ґрунтується на науці?». Він дав ствердну відповідь на те, що моральність є реальною категорією пізнання і світу почуттів. На переконання І. Канта, моральний закон так само є реальним, як планети та зорі. За його твердженням, саме вміння користуватися розумом приведе нас до ще об'єктивнішої

моральності. Якщо не можна раціонально довести, що «щось» є позитивним і що йому можна знайти раціональне використання, то це «щось», найімовірніше, не є позитивним. Мегафізична рефлексія І. Канта в цьому питанні полягає в такій імперативній сентенції: «Дійте тільки відповідно до тієї максими, керуючись якою одночасно ви прагнули б перетворити її на універсальний закон».

Німецький мислитель, зокрема, дійшов висновку, що вчинки людей мають оцінюватися за тим принципом, що якби всі чинили так само, це принесло б людям користь. На думку І. Канта, людей ніколи не слід розглядати як засіб для досягнення мети. Вони і є метою. І. Кант називає категоріальний імператив вищим принципом моральності. Цей принцип є основою більшості релігій, але І. Кант був рішуче налаштований довести, що він має раціональний і філософський сенс. Так він кинув гідний виклик усім прибічникам фундаменталізму та догматичним релігійним традиціям.

У 1788 році у «Завершальній частині» «Критики чистого розуму» І. Кант повертається до думки, висловленої ним ще у натурфілософському трактаті «Загальна природна історія і теорія неба». Вона полягає в тому, що у центрі всього Всесвіту перебуває душа. Завдяки спостереженню зоряного неба кантівський розум наповнюється благоговінням та захопленням трансцендентального світу. Квінтесенцією цього пізнавального процесу є глибоко проникливі слова І. Канта, що вирізані на його меморіальній дошці під стінами кафедрального собору у Кенігсберзі:

«Дві речі сповнюють душу завжди новим і щоразу більшим подивом та благоговінням, чим частіше й триваліше я про них розміркую: це зоряне небо наді мною та моральний закон у мені».

Серед інших глибоких, оригінальних досліджень І. Канта слід назвати «Основи метафізики мо-

рالی» (1785), «Критика практичного розуму» (1788), «Критика здатності судження» (1790), «Релігія в рамках тільки розуму» (1793), «Метафізика моралі» (1797) та ін.

У своїй останній книжці під назвою «Суперечка факультетів» (1798) І. Кант пояснює, що філософія — це не наука ідей і не «наука всіх наук», а радше «наука буття людини, її уявлення, мислення та дії». Вона має здійснювати опис існування певного індивіда в усіх його складових, з'ясувати водночас, яким воно є і яким має бути згідно з його природними здібностями та ставленням до моральності й волі. Ці кантівські ідеї перегукуються з ідеями Арістотеля («Нікомахова етика»), Цицерона («Про обов'язки»), Мартіна Гайдеггера («Буття і час»), Девіда Юма («Дослідження стосовно людського пізнання»), Артура Шопенгауера («Світ як воля та уявлення»), Людвіга Вітгенштейна («Філософські дослідження»).

У пошуках інтелектуальних сенсів сучасного гуманітарного знання (як наукового, так і позанаукового) логічною точкою опори для філософських рефлексій може виступати класична тріада з універсальних запитань від І. Канта, які є досить актуальними й в умовах сьогодення — для представників як природничих, так і гуманітарних наук. Їхня сутність втілена в лаконічних метафоричних висловах: «Що я можу знати? Що я маю робити? На що я можу сподіватися?».

Цей комплекс запитань, визначений німецьким філософом, характеризує межі людського пізнання, взаємовідносини навколишнього і внутрішнього світу людини. Як зазначив сучасний британський філософ Найджел Ворбертон, у цьому сенсі гуманітарні науки потрібно віднести до тих галузей наукових досліджень, предметом яких є людина як суспільна (культурна, моральна, духовна) істота і все те, що нею створене.

Варто підкреслити, що чільне місце у філософській спадщині І. Канта посідає дослідження

проблем фундаментальної онтології — розділу філософії, в якому з'ясовуються фундаментальні проблеми існування, розвитку сутнісного, найважливішого.

Осмислюючи інтелектуальний потенціал раціональних ідей Іммануїла Канта, зауважуєш, що його філософський світ багатоманітний, практично всеосяжний. Німецький дослідник Гаєр Манфред, наприклад, вважає, що світ Канта — це різнобарв'я світів: це і Кенігсберг XVIII століття — містечко, в якому він мешкав і яке було для нього придатним місцем для пізнання людей та світу; це і світ його друзів, у якому він добре почувався; це внутрішній світ його почуттів, відчуттів і настроїв, безупинно мінливих з плином часу, в якому він міг володіти лише віртуальним теперішнім; це його духовна праця, це і світ його проблем і рефлексій, його думок і фантазій, які він розгортає у лекціях та письмових творах.

Складний, певною мірою суперечливий і втаємничений світ І. Канта є відображенням і нашого трансцендентального світу. Сьогодні перед світовою спільнотою й окремою людиною постали такі самі цивілізаційні та геополітичні виклики й загрози, які свого часу були окреслені Кантом. Розроблена ним етика морального світу вимагає належного втілення у суспільному та особистому житті людини принципів свободи та рівності громадян світу, в якому суд розуму стверджує своє право на суперечку, але ж не на війну. На переконання І. Канта, право є вищим принципом, якому мають бути підпорядковані всі максими, що стосуються суспільства, і воно не обмежене нічим іншим.

У сучасному світі кантіанство є продуктивною сферою вітчизняних та закордонних історико-філософських досліджень. Щороку публікуються сотні книжок, тисячі статей, наукових розвідок, присвячених філософії Канта і викликам сучасності.

Інтелектуальний потенціал філософської спадщини німецького вченого і мислителя визначають два основні чинники його вчення. По-перше, філософський спадок І. Канта зберіг своє унікальне, універсальне значення, попри численні спроби дослідників його «критичного подолання». А по-друге, у сучасному суспільстві дедалі актуальнішими стають кантівські ідеї філософського осмислення світу та їхнє практичне застосування. За довгий період ознайомлення людства з його ідеями не раз лунали думки про те, що «Кант застарів». Однак і сьогодні його філософія є невіддільною складовою сучасного наукового дискурсу в статусі не до кінця зрозумілого, недостатньо осмисленого чи належним чином не оціненого модерного наукового вчення.

Сучасні дослідники актуалізували концепції Канта про «вічний мир» і союз європейських держав, права і свободи людини, моральність філософії. В епіцентрі наукового пошуку — також і логіко-гносеологічна проблематика, ґрунтовно висвітлена німецьким мислителем. Так, його інтелектуальні ідеї зазнали певних трансформацій, але вони продовжують позитивно впливати на розвиток філософії, її наукових традицій і в сучасних умовах.

Анатолій ПАВКО,
доктор історичних наук,
професор, академік
АН ВШ України

ВИДАННЯ

Карпатська гусянка та болгарський йогурт

Книжка про забутого українського піонера дослідження пробіотиків

Dr. W.S. Kindraczuk. *Forgotten Chemist of Lancut & Pioneer of Probiotics*. By Romana M. Bahry, York University, Toronto (2018).

Пробіотики — живі мікроорганізми, що позитивно впливають на здоров'я людини, нормалізуючи мікрофлору кишково-шлункового тракту, — давно ввійшли в наш побут. Термін «пробіотики» було запроваджено в науку ще у 1954 році. Але самі молочнокислі бактерії — пробіотики — люди використовували значно давніше, виготовляючи традиційні для різних народів напої. А саме ці бактерії не лише надають характерного кислого смаку кефіру чи йогурту, перетворюючи цукор та інші вуглеводи на молочну кислоту, але й служать консервантом, обмежуючи можливості для розмноження інших мікроорганізмів, потенційно шкідливих.

У 1905 році болгарський лікар та мікробіолог Стамен Грігоров відкрив у йогурті, який здавна виготовляли й споживали балканські селяни, бактерію, яку він назвав *Lactobacillus bulgaricus* — молочною бактерією болгарською. Ще через два роки майбутній лавреат Нобелівської премії з фізіології та медицини, народжений на Харківщині, професор Одеського університету, а потім Пастерівського інституту в Парижі Ілля Мечніков сформулював медичну концепцію пробіотиків, помітивши, що болгарські йогурти живуть довше. Праця, в якій учений це зробив, мала характерну назву: «Продовження життя: оптимістичні студії» (1907).

І ось у 1912 році доктор Володимир Сильвестр Кіндрачук надрукував у «Австрійському журналі молочарства» статтю про результати власних здійснених у віденській лабораторії досліджень гусянкового аналога йогурту — гусянки. Цей традиційний карпатський напій виготовляють шляхом заквашування кип'яченого молока (його після охолодження до температури людського тіла розливають у горщики, стінки яких змащено сметаною). Гусянка могла зберігатися місяцями, і тому заміняла в кухні гуцулів звичайне молоко («зимне молоко»). Гуцули давно знали про позитивну дію гусянки на здоров'я — і тому вважали, що її секрет вигадали мольфари.

Доктор Кіндрачук у своєму дослідженні виявив, що своїми властивостями гусянка завдячує особливій молочній бактерії, яку він назвав *Vacillus carpathicus* — бактерією карпатською. Порівнявши властивості нового пробіотика з відомою вже *Lactobacillus bulgaricus* Грігоровою, учений встановив, що *Vacillus carpathicus* діє вдвічі потужніше, здатна спродукувати 2,421 % молочної кислоти за тих умов, за яких *Lactobacillus bulgaricus* продукує лише 1,273 %. Ця робота автоматично ставить дослідника до числа піонерів нового і надзвичайно важливого напрямку вивчення пробіотиків.

Попри це, навіть колеги сьогодні про його основоположну працю вже майже не пам'ятають. І тому онука вченого, професорка слов'янських літератур Романа Ба-

грій вирішила повернути постать і наукову спадщину Кіндрачука нащадкам.

Її скрупульозне дослідження, презентація якого відбулася нещодавно в Торонто заходами НТШ в Канаді, торкається всіх аспектів біографії та праці Володимира Кіндрачука на тлі його складної історичної доби. Майбутній вчений народився у 1882 році в Городенці (тепер Івано-Франківщина, а тоді королівство Галиції та Лодомерії в складі Австро-Угорщини). За матір'ю його предки були німцями й поляками, за батьком — українцями. Згідно з тодішніми австрійськими законами, він (разом з братами) був хрещений греко-католиком, а всі сестри — римо-католичками.

У метриці латиною (яку вживали тоді й греко-католицькі панотці) проставлено ім'я «Vladimirus Silvester». У контрольованому поляками Львівському університеті він значиться як «Влодзімеж» (і, звісно, саме так його називають у Ланьцуті на польському Підкарпатті, де він 30 років працював місцевим аптекарем). Для найважливішої наукової статті, однак, він обирає німецьку транслітерацію свого імені з церковної метрики. А по війні, в Канаді, стає Володимиром-Волтером.

Тож ким насправді був Володимир-Владімір-Влодзімеж-Волтер Кіндрачук?

Вже говорилося, що він народився в німецько-польсько-українській родині, але був охрещений греко-католиком, і, отже, за законами Австро-Угорщини, вважався рутенцем (українцем). У гімназії в Бережанах він навчався польською (інших варіантів там тоді не існувало), зате закінчив гімназальну освіту у Львові вже українською. На філософському факультеті цісарсько-королівського Львівського університету (біологію і фармацевтику вивчали саме тут) викладає було проваджено тоді так само виключно польською.

Але, захистивши докторат, молодий учений залишає Львів, де польсько-українська боротьба сягає свого апогею. Він сподівається на професорську кар'єру за межами Галичини, але Світова війна ставить його перед черговим вибором. Бувши переконаним пацифістом, доктор Кіндрачук вирішує, що має служити людям як медик. І у 1915 році доля закидає його до невеличкого Ланьцута неподалік Ряшева (поляки називають це місто Жешувом).

Тут він три десятиліття працює в аптеці «Під Божою Матір'ю». Авторка книжки слушно нагадує:

Д-Р РОМАНА БАГРІЙ
професорка історії, Університет Йорк в Торонто

Д-Р ВОЛОДИМИР СІЛЬВЕСТР КІНДРАЧУК, ПІОНЕР ПРОБІОТИКИ, 1912

Д-р Володимир Сильвестр Кіндрачук, забутий український вчений і аптекар, і його відкриття пробіотичної бактерії «*Vacillus carpathicus*» в Ланьцуті в 1912 році

П'ЯТНИЦЯ, 24 ТРАВНЯ, 2024 Р. 7:30 ВЕЧ.

OLD MILL TORONTO – HUMBER ROOM
21 OLD MILL ROAD

Постер торонтської презентації книжки Романи Багрії про піонера пробіотики Володимира Кіндрачука

тодішній аптекар був не просто продавцем різних пігулок, а однією з найшанованіших постатей невеличкого містечка, радником з найрізноманітніших питань (не лише медичних). І водночас цей аптекар не боїться виявляти за потреби свою громадянську позицію.

Так сталося, що під Ланьцутом поляки створюють перший великий концтабір для українських воєнків, інтернованих у Польщі під час і після поразки Визвольних змагань. Людей у концтаборі виховують «іспанка» й тиф. І доктор Кіндрачук не лише намагається допомогти недужим, але й стає ініціатором спорудження пам'ятника українцям, загиблим від хвороб — його створює скульптор-українець Сергій Литвиненко (пізніше він створить і відомий надробок Івана Франка на Личаківському цвинтарі у Львові).

Одружившись із полькою Марією Антоніною, доктор Кіндрачук усіх своїх дітей хрестить за її згодою греко-католиками у сільській церкві (в самому Ланьцуті української парафії не було). І для дружини-польки, і для дітей він наймає в Перемишлі вчительку української мови (в моноетнічному польському Ланьцуті української в школі не викладали). Але цю свою українську ідентичність він сполучає зі статусом лояльного громадянина другої Речі Посполитої.

Мирне й усталене життя доктора Кіндрачука уриває Друга світова війна. Минають тяжкі роки окупації. Коли фронт знову наближається до Ланьцута, навчений життям аптекар вирішує не ризикувати й у 1944 році переїздить з сім'єю до Австрії. А на початку 1950-х він опиняється вже в Канаді — де розпочинає все з нуля: з Ланьцута вдалося вивести тільки старі світліни.

Доктор Кіндрачук мав за багато років, щоб офіційно дістати працю в Канаді, але канадійського громадянства він у 78 таки набув. Колишній відкривач *Vacillus carpathicus* спочив у 87 років у Гамільтоні (Онтаріо), вдовоїшиш посмертних згадок у місцевій англомовній газеті, а також у «Дзеніку Польському» (Лондон) та «Українському слові» (Чикаго). Проте ні в «народній Польщі», ні в «радянській Україні» цієї втраченої ніхто на офіційному рівні не помітив.

Чому — легко зрозуміти: доктор Кіндрачук був і там, і там чужим, — і не тільки як емігрант на Захід. Очевидно, він ніде й не вкладався до кінця в панівне уявлення про зразкового українського чи польського патріота. Авторка рецензованої книжки пише: вона виховувалася в родині, де природно звучали й українська, і польська мови, і де сама думка про те, що українці й поляки повинні за щось не любити одні одних, здавалася б дикою. Очевидно, що таку думку поділяли (й досі поділяють) не всі. І так само очевидно, що на тлі чергових роз'ятрувань давніх історичних ран велике значення мають оповіді про традиції мирного співжиття двох сусідніх народів — зокрема й на рівні родинних історій.

Книжка Романи Багрії вишла англійською і польською мовами. Напевно, логічно видавалася б і поява українського перекладу. А саме українська була такою головною мовою для доктора Володимира Кіндрачука, одного з піонерів дослідження пробіотиків, який по праву має посісти належне йому місце в історії науки, твореній тими українцями, які з волі обставин повинні були працювати за межами рідної землі.

Максим СТРІХА, професор

Передплата триває!

Передплатний індекс

в усіх відділеннях зв'язку

40744

Вартість передплати:

на місяць — 58 грн.

на квартал — 174 грн.

на пів року — 348 грн.

Нас можна передплатити й онлайн: <https://peredplata.ukrposhta.ua>

Відкрийте свій СВІТ

СВІТ

Голова редакційної колегії —
президент НАН України
академік Анатолій ЗАГОРОДНІЙ

Головна редакторка —
Лариса ОСТРОЛУЦЬКА

Індекс газети «Світ» — 40744

ЗАСНОВНИК:

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Підписано до друку 19.06.24
Тираж 250 прим.

Ідентифікатор друкованого медіа в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-03226.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

03056, Київ, проспект Берестейський, 37.
тел.: (044) 204-93-39, (097) 270-50-89
hazeta_svit@ukr.net
<http://svit.kpi.ua>

Відповідальність за достовірність інформації та реклами несуть автори та рекламодавці. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій

Зам. 2006/1
Газету віддруковано у ТОВ «Август Трейд»